

БЎЛАЖАК ҲҚИТУВЧИЛАРДА КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИ ЁНДАШУВНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

Даминов И.Ш.

НавДУ 2-курс магистранти

Таянч сўзлар: касбий компетентли ёндашувни шакллантириш, жамиятда ўзига хос ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ривожланиш йўли.

Ключевые слова: формирование компетентного профессионального подхода, уникального пути социально-политического и экономического развития общества.

Key words: formation of a competent professional approach, a unique path of socio-political and economic development of society.

РЕЗЮМЕ:

Мазкур мақолада бўлажак ўқитувчиларда касбий компетентли ёндашувни шакллантириш технологиялари ўрганган.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье изучаются технологии формирования профессионально-компетентного подхода у будущих учителей.

SUMMARY:

This article studies the technologies of forming a professional-competent approach in future teachers

Кириш. Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида амалга ошири-лаётган олий таълим тизимида оид янги ислохотлар, жамиятда ўзига хос ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ривожланиш йўлининг танлаб олиниши-ши таълим тизимини ривожлантириш стратегияси асосида жаҳон таълим талабларига мувофиқ келувчи, “Ҳаёт давомида таълим олиш” тамойили асосида узлуксиз касбий ривожлантиришнинг инновацион ёндашувлари асосида қулай шарт-шароит яратилмоқда. Таълим соҳасида олиб борила-ётган ислохотлар, аниқ мақсадга йўналтирилган давлат сиёсати ижтимоий жамият тараққиётини таъминловчи устувор йўналишлардан бири сифатида эътироф этилмоқда.

Мавзунунг долзарблиги. Бўлажак ўқитувчиларда касбий компетент-лийликни шакллантириш уларда замонавий ахборот технологияларидан са-марали фойдаланиш ва касбий тайёргарликни кучайтириш учун муҳимдир.

Айниқса рақамли технологиялар ёрдамида ўқув машғулотларни интерфаол, индивидуал ва кўпроқ амалий ишларни бажариш имконияти ўта долзарб.

Мақсад. “Компетентли ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларни касбий шакллантириш” мавзуларини ўқитишда инновацион таълим технологияларидан фойдаланиш имкониятларини ўрганиш.

Мавзу бўйича илмий изланишларнинг қисқача таҳлили. Бўлажак ўқитувчиларда педагогик маҳоратни ривожлантириш бўйича тадқиқотлар жаҳоннинг етакчи илмий марказлари ва олий таълим муассасалари, жумладан, Association for Educational Communications and Technology - АЕСТ (АҚШ), University of Columbia (АҚШ), University of Sorbonne (Франция), University of Freiburg (Германия), Belfield pedagogical university (Германия), Centre of increasing to pedagogical qualification on base Manchesters university (Буюк Британия), Japan Institute of International Affairs (Япония), Miyagi pedagogical university (Япония), Seoul of National University (Жанубий Корея), University of Chunang (Жанубий Корея), Москва давлат педагогика университети (Россия)да олиб борилмоқда. Уларнинг умумий бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини шакллантириш педагогларни тайёрлашдаги мураккаб муаммолар қаторида ўзига хос ўрин тутди. Айниқса, таълимни модернизациялаш билан боғлиқ ислохотларнинг жорий босқичида касбий педагогик фаолиятга мослашиш муаммоси янада яққол намоён бўлмоқда. Бўлажак ўқитувчиларни амалий, психологик, методик, тадқиқотчилик турлари билан бир қаторда уларнинг касбий компетентлигини шакллантириш билан бойиб борилиши тадқиқ этилмоқда. МДХ давлатлари олимлари П.И.Захарова, В.М. Соколова, Н.Н. Лобанова, Т.А. Маркина, А.К. Маркова, Н.С. Петровскаялар ва бошқаларнинг фикрича касбий компетентлик муаммосини ўрганишга нисбатан 80-90 йилларда педагогика фанларида бу тушунчани аниқлашда умумийлик мавжуд эмас. Уни тушунтиришдаги турли ёндашувлар психологик-педагогик компетентликнинг динамиклиги ва кўп маъноликдандир. тадқиқотларда касбий компетентлик технологиялари ва ёндашувлари ҳамда муаммолари атрофлича ўрганилган. Ю.И.Елвинова, Л.С.Колмогорова, Л.А.Петровская, Д.Столяренко, М.А.Холодня каби психологлар ишларида психологик-педагогик компетентлик тузилиши сифатида қуйидагилар кўриб чиқилади:

-жамиятдаги компетентлик, муомала қобилияти бўлиб, ахборотлар алмашинади, педагогик жараёнда иштирокчилар билан муносабат ўрнатилади ва сақланиб қолинади;

-интеллектуал компетентлик билимлар йиғиндисининг алоҳида тури бўлиб, у ўзига хос фаолият соҳасида самарали қарорлар қабул қилиш имкониятини беради;

-ижтимоий-психологик компетентлик мустақил ва ҳамкорликдаги фаолият юритишда намоён бўлади. Н.В.Кувшина ва А.К.Марковаларнинг таъкидлашларича психологик компетентлик ўқитувчининг шахсий сифатларига боғлиқ. Ўқитувчининг шахсий – ишбилармонлик сифатлари психологик-педагогик компетентлик билан уйғунлашиб кетади. А.К.Маркова касбий муҳим сифатлар гуруҳини қуйидагилар билан тўлдиради, яъни педагогик эрудиция, педагогик мақсадга интилиш, педагогик фикрлаш, педагогик кузатиш, педагогик тинглаш, педагогик вазият, педагогик активизм, педагогик топқирлик, педагогик олдиндан кўра олиш, прогнозлаш, педагогик рефлексия. М.И.Луквинова педагогик фаолиятида қуйидаги шахс сифатларини: рефлексивлик, эмпативлик, коммуникативлик, тиришқоқлиги, ҳамкорлик қобилияти, эмоционал, гўзаллик муҳим ва зарур деб ҳисоблайди. Республикамизда Абдурахмон Сатторов, Азизбек Шукуров, Фарҳод Каримов, Жамшид Мирзакулов, Фаррух Рахимовларнинг ишларида олий таълим тизимига кадрларни тайёрлаш ва билимларини ошириш мақсадида замонавий ахборот технологияларини қўллаш, таълим жараёнларини рақамлаштириш, симуляция ва виртуал муҳитда машғулотлар ўтказишни ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлиги асослаб берилган. Аммо илмий тадқиқотларда таълим жараёнига замонавий ахборот технологиялари ва унинг педагогик дастурий воситалари, асосида ўқув машғулотларини олиб боришда қўллаш учун оптимал ёндашувлар билан боғлиқ илмий ишланмалар қўламини ошириш зарурати етарлича тадқиқ қилинмаган айни вақтда.

Мақоланинг илмий моҳияти шундан иборатки олимларимиз томонидан замонавий ахборот технологияларининг таълим жараёнидаги роли ва ўрнини илмий асосда таҳлил қилиш, уларнинг самарадорликни оширишдаги ўрнини аниқлаш ва педагогик ёндашувларни такомиллаштириш етарлича ўрганилмаган.

Тадқиқот объекти сифатида олий таълим муассасаларида замонавий ахборот технологияларини қўллаш жараёнлари ва уларнинг самарадорликка таъсири танланган.

Тадқиқотда қўлланилган усуллар: қиёсий-манتيкий таҳлил, эмпирик кузатув ва анкета сўровномалари натижаларидан фойдаланилди.

Асосий қисм. Олий таълим тизими самарадорлигини оширишда фан ўқитувчиларининг ўрни ва роли беқиёс. Айниқса, замонавий ахборот технологиялари таълим тизимига фаол қўлланилаётган мазкур шароитда бўлажак фан ўқитувчиларининг улар билан ишлай олишлари муҳим аҳамият касб этади.

Шу сабабли тадқиқотни олиб бориш даврида фан ўқитувчиларининг замонавий ахборот технологиялари билан ишлай олишлари, уларни таълим

жараёнида мақсадга мувофиқ, самарали қўллай олишларини таъминлаш учун зарур шарт-шароит яратишга алоҳида этибор қаратилди.

Замонавий ахборот технологиялар таълимни интерфаол ва амалий қилишга ёрдам беради. Масофавий таълим, виртуал симуляциялар ва кенгайтирилган реаллик технологиялари орқали бўлажак ўқитувчиларни касбий тайёрлаш имконияти ошади.

Бу борада Доджсон (Dodgson) қарашлари таълимда симуляция технологияларини қўллаш борасидаги тадқиқотларида симуляция ва моделлаштириш таълимда қандай қўлланилишига бағишланган. Ушбу тадқиқотлар виртуал муҳитда турли ҳолатларни қайта тиклаш орқали амалий машғулотлар ўтказиш ва қарорлар қабул қилиш қобилиятини ривожлантиришни ўз ичига олади.

Томас Крамер таълимда сунъий интеллект технологияларини қўллаш ҳақида тадқиқотлар олиб борган ҳамда тизимли қарорларни қабул қилиш жараёнини оптималлаштиришга қаратилган.

Марк Ванкер AR технологияларини жорий қилиш бўйича илмий изланишлар олиб борган. Унинг тадқиқотлари амалий машғулотлар учун виртуал муҳитларни яратиш, уларни симуляция қилиш ва реал ҳаётдаги вазиятларга яқинлаштириш усулларига қаратилган.

Жон Моррисон ҳам замонавий таълимда ахборот технологиялари ва сунъий интеллектнинг қўлланилиши бўйича тадқиқотлар олиб борган. Унинг асосий йўналиши интеллектуал тренажёрлар ва сунъий интеллект асосида таълим жараёнини самарали бошқаришдир.

Пэрри фикича таълимда автоматлаштирилган тизимлар, масалан, “e-learning” ва “distance learning” каби масофавий таълим воситаларини қўллаш бўйича тадқиқотлар олиб борган.

Ахборот технологияларни таълимга жорий этиш шакллари, афзалликлари, жорий этишда учрайдиган муаммолар ва уларга ечимлар санаб ўтамиз.

Ахборот технологияларини таълимга жорий этиш шакллари:

- **Виртуал симуляциялар ва кенгайтирилган реаллик (AR):** Виртуал симуляциялар амалиётларни реал шароитларда кўрсатиш имконини беради.
- **Электрон таълим платформалари:** Масофавий таълимни ташкил этиш ва ўқув материалларини етказиш учун хизмат қилади.

Ахборот технологияларини таълимга жорий этишнинг афзалликлари:

- **Самарадорликни ошириш:** Олий таълим жараёнини тезкор ва сифатли қилиш.

- **Индивидуал мослашувчанлик:** Бўлажак педагогларнинг индивидуал эҳтиёжларига мослашувчан таълим бериш.
- **Ресурсларни оптималлаштириш:** Вақт ва маблағларни тежаш имконияти.

Технологияларни жорий этишда учрайдиган муаммолар ва уларга ечимлар:

- **Техник таъминот камчилиги:** Бўлажак педагогларни тайёрловчи таълим муассасаларини замонавий техника билан таъминлаш.
- **Кадрлар малакасини ошириш:** Ўқитувчиларнинг ахборот технологиялари бўйича назарий билимларини ошириш.

Хулоса ва таклифлар

Замонавий ахборот технологияларини олий таълим тизимида жорий этиш муҳим стратегик вазифа ҳисобланади. Бўлажак педагогларни тайёрловчи таълим муассасаларида технологик инфратузилмани яхшилаш, кадрларнинг малакасини ошириш, ва ахборот хавфсизлигини таъминлаш орқали таълим самарадорлигини ошириш мумкин. Қуйидаги таклифлар илгари сурилади:

1. **Техник инфратузилмани ривожлантириш:** Бўлажак олим ва олимларни тайёрловчи таълим муассасаларини замонавий техника ва ускуналар билан таъминлаш.

2. **Кадрлар малакасини ошириш:** Ахборот технологиялари бўйича педагогларнинг малакасини ошириш.

3. **Таълим дастурларини янгилаш:** Ахборот технологияларини назарда тутган ҳолда таълим дастурларини қайта кўриб чиқиш.

4. **Ахборот хавфсизлигини таъминлаш:** таълим жараёнида ахборот хавфсизлигини таъминлаш учун махсус тизимларни жорий этиш.

Ушбу чора-тадбирлар амалга оширилса, олий таълим тизимидаги самарадорлик ошади ва бўлажак соҳа педагогларни замонавий талаблар асосида тайёрлашда уларнинг назарий билим, амалий кўникмаларининг қўллаш компетенцияларининг ошишига олиб келади.

Адабиётлар:

1. Мордвинов В. Ф. Методология построения автоматизированной системы военного образования ВВС. Монино, 2006.
2. Бородакий Ю. В., Лободинский Ю. Г. Информационные технологии в военном деле (основы теории и практического применения). М., 2008.
3. Дзюбенко, О. Л., Виртуальные симуляторы в системе высшего военного образования: монография / О. Л. Дзюбенко, М. В. Мищенко, А. О. Коженков. – Москва :Русайнс, 2020. - 144 с. - ISBN 978-5-4365-1605-9. - URL: <https://book.ru/book/934821> (дата обращения: 10.10.2024). - Текст: электронный.